

andra liknande ting. Men klart är, och det antydes också av Lippmann, att den internationella organisationen i sådant fall måste vara beredd att ingripa även mot stater som skyddar brott mot världslagen. Därmed framstår Lippmanns som alltid intelligent formade framställning som en lek med ord. Han pläderar helt enkelt på ett speciellt sätt

för en världsstat, och hans nya formuleringar kan inte väntas övertyga de ovilliga suveräna staterna.

De ryska och amerikanska regeringarnas förslag till lösning av frågan har tidigare diskuterats i Dagens Nyheter. Enligt det ryska förslaget skulle tillverkning av atombomben förbjudas, men sanktioner mot en stat som trots detta tillverkade bomber skulle icke kunna tillgripas mot en stormakts veto. Att detta förslag icke ger verksam skydd är påtagligt. Enligt USA:s förslag skulle kontrollen över atomenergin internationaliseras; vid aktion mot en fördragsbrytare skulle icke det eljest i Förenta nationerna stadgade stormaktsvetot gälla. Det är förklarligt att ryssarna reagerar häremot; på en avgörande punkt komme ju det av dem omhuldade stormaktsvetot att försvinna.

Till slut en positiv synpunkt. I expertutredningen kritiserar på flera ställen tanken att det nya vapnet genom sin oerhörda verkan skulle bli krigsförhindrande. Det har man sedan årtusenden sagt om nya vapen, förklaras det. Men på denna punkt är experterna icke alldeles konsekventa. En av dem, general Arnold, berör möjligheten av ett sådant jämviktsläge att staterna i en konflikt icke skulle våga använda atombomber. Än viktigare är att flera av experterna i realiteten tycks utgå från den synpunkt de i princip underkänner: de tänker sig nämligen möjligheten av att fruktan för atombomben skall förmå staterna till de mest långtgående åtgärder i syfte att undvika krig. Den föreställning om atombombens förmåga att åtminstone i det längsta avskräcka från krig som ligger bakom detta resonemang kan icke heller anses ogrundad. Sätillvida är vapnet utan tvivel något historiskt alldeles nytt som det icke säkrar seger för den överlägsne, utan snarare gör ett nederlag eller riktigare en nära nog total förintelse sannolik för båda de stridande parterna. I ett krig mellan Ryssland och USA skulle den ena parten, även om hans industri och städer genom ett första anfall utplånades, i sin tur kunna likvidera motparten genom några hundra väl dolda bombplan. Detta förhållande ger oss en viss rätt att stanna vid den enda förhoppning som står till buds: att under ett skede om några årtionden atombomben skall verka avskräckande och att under denna tid sådana relationer mellan staterna skall kunna uppstå att en effektiv internationell organisation blir möjlig.

Amerikansk historieforskning

SÄRSKILT INOM VISSA grenar av socialvetenskapen intar Förenta staterna sedan årtionden en nära nog dominerande ställning. Inom sociologin och statskunskapen svarar en enorm produktion mot en genomsnittligt hög kvalitet; vad som skrivs i Europa är i varje fall icke bättre och ojämförligt mycket mindre. All sannolikhet talar för att det försprång USA redan vunnit ytterligare skall vidgas och att detta land under 1900-talet definitivt skall inta den rangplats inom samhällsforskningen som tillkommit Frankrike och England under föregående århundraden.

Mindre uppmärksammas är måhända den amerikanska historieforskningens höga standard och dess inriktning på från samhällssynpunkt betydelsefulla problem. Förutsättningarna härför är delvis desamma som för den amerikanska vetenskapens blomstring över huvud. Det finns gott om pengar och gott om professurer. En del amerikanska professorer har visserligen, till förvåning för en energisk kollega, skrivit litet eller intet, men de som skriver, och skriver bra, är tillräckligt många för att åstadkomma ett till omfattning och intensitet märkligt forskararbete. Valdiga fonder står till förfogande för stipendier, studieresor och specialundersökningar. Samarbetet spelar en ojämförligt större roll än hos oss. För de senaste åren är det tillräckligt att erinra om sådana jättestudier över kriget, respektive över negerproblemet som letts av amerikanen Quincy Wright och svensken Gunnar Myrdal.

Till dessa materiella förutsättningar kommer andra som också är betydande av miljon. USA har en kort historia: på tre hundra år har ett litet emigrantsamhälle utvecklats till världens mäktigaste stat, och detta har skett under kontinuerlig sammansmältning av skilda folk, raser och regionala grupper, i huvudsak med anlitande av demokratiska former som i andra delar av världen först långt senare blivit förhärskande. Härav följer en inriktning på nyare tid, och därmed också på i samtiden aktuella problem, en tendens att se politikens sammanhang med ekonomiska och sociala förhållanden och att i de stora massorna, icke i de enskilda aktörerna, se de drivande krafterna. I USA finns, för att stanna vid en punkt av särskild vikt, fria val, folkomröstningar och organiserade partier att studera sedan, lågt räknat, 150 år, och det material som föreligger omfattar ej blott

unionen som sådan, utan även delstaterna med deras stora självstyrrelse och ofta självständigt utvecklade politiska liv. Ett tillnärmelsevis så rikt material för studium av politiska organisationer och opinioner, av demokratins funktionering i det hela, står icke att finna i något annat land. Att någorlunda fullständigt klarlägga de politiska attityderna i Sverige före 1865 års representationsreform är på grund av bristen på material omöjligt, i Amerika finns för kartläggandet av opinionerna före, under och efter inbördeskriget 1861—1865 ett överrikt, genom den demokratiska tekniken producerat material. Den amerikanske historikern tvingas på detta sätt att söka fastställa stora sammanhang genom anlitande av kvantitativa metoder. Den idealtypiska källa som de diplomatiska depescher utgör i Sverige motsvaras i USA av skilda aktstycken till belysning av idéer och opinioner.

Den amerikanska historieforskningens sedan länge rationella och realistiska inriktning bör jämväl understrykas. De av mer eller mindre omedveten metafysik präglade perspektiv som möter särskilt hos tyska historiker är denna forskning främmande. Hegel och Marx har inte, utom vad några tyska immigranter beträffar, lyckats vinna inflytande på andra sidan Atlanten. Särskilt anmärkningsvärt är att den amerikanska historievetenskapen, som mer än någon annan uppmärksammar ekonomiska och sociala problem, nästan genomgående försmår den dogmatik och den grovt förenklande vokabulär som hör den marxistiska skolan till.

Ett par exempel på problemkomplex som under de senaste årtionden stått i förgrunden av den amerikanska historieforskningen skall belysa det sagda.

Debatterna och konflikterna kring den amerikanska författningen av år 1787 har man länge varit benägen att betrakta från formellt konstitutionella synpunkter; särskilt har den självfallna motsättningen mellan större och mindre stater trätt i förgrunden. Något år före förra världskri-

get ställde emellertid Charles Beard genom sin undersökning "En ekonomisk tolkning av Förenta staternas författning" problemet i ny belysning. Författningen utarbetades och genomdrevs enligt Beards tolkning av en tämligen klart begränsad samhällsgrupp: kapitalister, företagare och affärsmän, som genom upprättande av en stark unionsmakt ville skapa betingelser för ett fast penningvärde och en ohindrad handel och alldeles särskilt räknade med att unionen skulle till den ursprungliga kursen överta de starkt deprecierade skuldförbindelser vilka delstaterna utställt under frihetskriget. Därjämte ville denna grupp genom ett konstrikt maktfördelningssystem hindra ett majoritetsvälde av den typ som kännetecknade delstaternas författningar; de erkände visserligen folkstyrelsens princip men ville samtidigt, som Beard uttryckte det, göra "Amerika tryggt mot demokratin". Striderna mellan denna grupp och de tveksamma eller kritiska småbrukare som utgjorde massan av befolkningen kan Beard följa från stat till stat i representationernas debatter och omröstningarnas utfall. Medan det i Sverige möter stora svårigheter att klarlägga den ekonomiska och sociala bakgrunden till vid samma tid inträffade händelser, såsom 1772 års revolution och 1789 års statskupp (jfr Hugo Valentins utredning i Verdandis skriftserie), har man sålunda i Amerika, tack vare det rådande politiska systemet, i detalj kunnat analysera förhållandet mellan ekonomi och politik.

Den av Beard framförda synpunkten har visat sig synnerligen fruktbar. En stor del av USA:s historia kan ses som en strid mellan kapital och jord, mellan de i nordöstern koncentrerade penning- och företagarintressena och bondegrupperna i södern och västern. Jeffersons demokratiska parti i början av 1800-talet, liksom Jacksons motsvarande parti tjugu år senare, har framställts som framgångsrika reaktioner från småbrukarnas sida mot tendenser till penningvälde och social hierarki. Detsamma gäller en rad senare rörelser, såsom 1890-talets av Bryan ledda radikalism, den Rooseveltska progressismen och den Wilsonska reformpolitiken i början av 1900-talet. Samtidigt som de otaliga arbeten vilka ägnats dessa riktningar belyser den politiska verksamhetens ekonomiska och sociala bakgrund, visar de hur svårt det är att göra den politiska demokratin till en realitet, vilka möjligheter som finns för en begränsad grupp att trots den allmänna rösträtten utöva ett bestämmande inflytande. Undersökningarna i ämnet formar sig till en sociologisk historieskrivning till vilken vi i Sverige knappast har några motsvarigheter.

Detsamma gäller i kanske än högre grad forskningen kring inbördeskriget 1861—1865. Detta krig har av skilda generationer och skilda grupper av historiker setts ur de mest olika perspektiv. Det har framstått som en konflikt rörande tolkningen av vissa bestämmelser i unionsförfattningen. Det har skildrats som en av principiella motsättningar i slaverifrågan bestämd kamp. Det har, särskilt under senare tid, betraktats väsentligen från allmänna ekonomiska synpunkter, som en ofrånkomlig uppgörelse mellan två ekonomiska system. Nordens seger blev, även om detta var medvetet endast för några få, ett medel att säkerställa och påskynda utvecklingen mot industrialism och modern kapitalism. Man har t. o. m. gjort gällande (så t. ex. den kommunistiske historikern Du Bois i Black reconstruction) att USA vid inbördeskrigets slut var nära en omvälvning av samma typ som kom i Ryssland femtio år senare, att unionen jämförelsevis lätt kunde ha ombildats till en "demokratisk diktatur", med industrialisering i socialistisk regi under samverkan av arbetare, bönder och frigjorda negrer.

Men denna intressanta debatt gäller blott en sida av saken. Andra problemställningar i samband med inbördeskriget är lika väsentliga. Själva kriget, med sina massuppbåd, sina tekniska nyheter, sin väldiga områden omspannande strategi, har karakteriserats som det första moderna kriget, och en engelsk militärförfattare, Fuller, har utfört parallellerna med världskriget 1914—1918. En rad amerikanska historiker söker genom specialstudier klarlägga krigets förutsättningar. Hur var det exempelvis möjligt att samla praktiskt taget hela Södern till försvar för slaveriet, trots att endast en liten minoritet av folket ägde slavar och trots att slaveriet med

all säkerhet skadade det stora flertalets ekonomiska möjligheter? Svaret kan ges blott genom en detaljundersökning av situationen i de skilda staterna. Säkert är att Södern kan betecknas som den första formella demokrati i vilken kombinationen av propaganda och frihetsinskränkningar skapade ett slags halvdiktatur, som i sin tur ledde till absolut konformitet i åsikter på vissa centrala punkter. Både i fråga om teknik och ideologi är likheterna med de senaste årtiondenas europeiska diktaturer påfallande. Ett tredje problem gäller unionens sammansvetsning efter nordstaternas seger. Var den maskerade diktatur genom vilken Norden säkerställde de besegrades inlemmande i unionen nödvändig? Var den terrorism som organiserades mot förtrycket — ett motstycke till vår tids motståndsrörelser — det enda sättet för Södern att återfå sin rätt till självstyrelse? Hur än svaren på dylika frågor utfaller ger undersökningen av dem en mångsidig belysning av problem som är aktuella i vår tids internationella likaväl som inomstatliga politik.

De nu givna exemplen på problem inom amerikansk historieforskning kunde mångfaldigas. På alla områden möter — till följd av händelsernas innebörd, källornas beskaffenhet och forskningsmetoder — rön och synpunkter som bidrar till belysning av nutida sociala och politiska problem och som är ägnade att stimulera historievetenskapen i andra länder.

*

I Sverige är, efter allt att döma, amerikansk historia och historieforskning föga studerade. Den vetenskapliga undervisningen har i varje fall icke på senare år — och med all sannolikhet icke heller tidigare — kommit in på dessa frågor. Studiehandböckerna vid våra universitet och högskolor upptar endast ett fåtal moderna amerikanska arbeten; i vissa fall svarar mot en rad monografier över Bismarck någon enda bok rörande 1800-talet i Amerika. Här är en ändring påkallad både från begränsad historievetenskaplig synpunkt och med hänsyn till historiens nära sammanhang med andra, på studium av samtiden mera inriktade vetenskapsgrenar.

Herbert Tingsten

3
67
59
75
81
82
319